

Naturvärdesinventering

Saltkällan Åsen, Saltkällans Säteri 1:2,
Munkedals kommun, september 2017

Innehåll

 CALLUNA Natur Vatten Miljö	2
SAMMANFATTNING	4
BAKGRUND	4
BESKRIVNING AV INVENTERINGSOMRÅDET	4
METODIK	4
RESULTAT	5
LÄSANVISNING	5
GRODDJUR	5
OMRÅDESKATALOG	7
REFERENSER	14

© Calluna AB 2017

Författare: Håkan Andersson, Calluna AB

Granskning: Tove Adelsköld, Calluna AB

Foton: Håkan Andersson. På framsidan: t.v. trollsmultron, uppe t.h. Åsen sett från väster, nere t.h. norskoxel.

Bör citeras som: Andersson, H. 2017. *Naturvärdesinventering. Saltkällan-Åsen, Saltkällans Säteri 1:2, Munkedals kommun, september 2017.* Calluna AB.

Internt projektnamn: HAN0133 Munkedal Åsen uppdatering NVI 2017.

Projektorganisation: projektledare Håkan Andersson, Calluna AB

Beställare: Radar Arkitektur och Planering

Kontakt för denna rapport: Håkan Andersson, tel. 0734-231140, e-post: hakan.andersson@calluna.se

Sammanfattning

En naturvärdesinventering genomfördes i maj 2011 inför byggandet av ett bostadsområde på bergknallen Åsen vid Saltkällan, Munkedals kommun. Vid det tillfället noterades åtta naturvärdesobjekt. Sedan 2011 har mycket hänt på Åsen och i september 2017 gjordes en kompletterande naturvärdesinventering, och denna version är alltså en uppdaterad rapport av den som togs fram år 2011.

Det värdefullaste naturvärdesobjektet var en förekomst av fyra exemplar av den sällsynta norskoxeln *Sorbus norvegica* som växte i en brant. Denna art är endemisk för skandinaviska halvön och rödlistad i kategorin Starkt hotad (EN).

Ett större och ett mindre område med ädellövskog hittades. Det största området är också det mest värdefulla, även om det bara finns en liten mängd gamla träd. Detta område är viktigt ur ett landskapsekologiskt perspektiv eftersom det finns fler värdefulla ädellövmiljöer i trakten, bl.a. inom Natura 2000-området Örekilsälven.

Ett annat värdefullt område är ett par klippängar med förekomst av trollsmultron, vilket är en sällsynt växt, rödlistad i kategorin Sårbar (VU). Detta område har också förutsättningar för en värdefull insektsfauna.

Bakgrund

Saltkällan Åsen är ett föreslaget bostadsområde på de centrala delarna av berget Åsen, strax norr om Saltkällan, öster om den gamla E6:an (numera väg 832) i Västra Götalands län. Exploateringen består av bostäder samt anslutningsvägar till dessa.

Beskrivning av inventeringsområdet

Inventeringsområdet består av en markant bergknalle, Åsen, och begränsas av gamla E6:an och en brukningsväg i väster, tomtmark och en mindre, allmän väg i söder och sydost, åkrar eller öppna fält i öster och nordost, samt en brukningsväg i norr. Se kartan, figur 1.

Bergknallen Åsen bestod 2011 till största delen av en cirka 60 år gammal planterad granskog, men denna är nu avverkad. I norr och nordväst samt i en smal zon längs den västra kanten växer ädellövskog i branterna. Denna är inte särskilt gammal men det finns enstaka, ca 100 år gamla träd av arterna ek, lind, ask, asp och tall. I den västra delen finns en markant brant i nors-sydlig riktning. I denna norra delen ligger branten i lövskogen och är som mest ett par meter hög. Längre mot söder är branten högre och ligger helt exponerad. Nedanför branten finns rasbranter och stenskravel.

Strax norr om inventeringsområdet rinner en mindre bäck som i anslutning till inventeringsområdet möjligen består av ett naturaliserat dike. Hur som helst består botten av grus, sten och mindre block. Bäckens rinner här genom en fårhage där också bäcken är uppdämd till en mindre vattensamling.

Metodik

Metoden allmänekologisk inventering (AEI) har använts för att identifiera värdefull natur i området.

Vid fältbesöket avgränsas objekten, de beskrivs och får en preliminär naturvärdesklass. Objekt som bedöms ha högre naturvärden inventeras noggrannare. Objekten fotodokumenteras. Detta kompletteras med att eftersöka värdekomponenter som bidrar till artrikedomen och variation i området. Exempel på värdekomponenter är källflöden, döda och

döende träd, grova ädellövträd och vattensamlingar. Förekomst av signalarter (i skog), indikatorarter (i äng och bete) samt rödlistade arter och andra värdearter noteras och vägs in i naturvärdesbedömningen och klassningen.

Även tidigare kända fynd av arter tas med i värderingen. Källor som används är bl.a. Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och Artportalen.

Naturvärdena i objektet beskrivs i text och naturvärdesbedömningen görs utifrån insamlade data vid fältbesöket. Motivet till naturvärdesklassningen redovisas i objektsbeskrivningen.

Landskapsekologiska funktioner beaktas och vägs in i naturvärdet när det kan påvisas. Ligger området i en identifierad värdefull omgivning med flera objekt med samma naturtyp inom ett begränsat område ökar naturvärdet på området.

Objektet ges en detaljerad beskrivning i text och eventuella ingående delområden redovisas. Områdets övergripande karaktär, trädskikt, buskskikt och fältskikt beskrivs. Artsammansättning, vegetationstyper och speciella arter samt speciella strukturer lyfts fram. Landskapsekologiska samband, kontinuitetsaspekter, graden av negativ påverkan på området, geologiska och hydrologiska faktorer beskrivs också.

Resultat

Läsanvisning

I områdeskatalogen nedan omnämns en del rödlistade arter och det är då alltid klassning enligt den senaste rödlistan (ArtDatabanken 2015) som anges.

Klassning av områden har skett enligt en tregradig skala: Högsta naturvärde, naturvärdesklass 1, Högt naturvärde, naturvärdesklass 2 och Påtagligt naturvärde, naturvärdesklass 3.

Rubriken *Naturvärde* beskriver de värden som finns i området och även de eventuella tidigare kända naturvärdena i området. Under rubriken *Beskrivning* redogörs för områdets natur, både värdefull sådan och strukturer av mer alldaglig karaktär. Rubriken *Känslighetsbedömning* redogör för faktorer som kan påverka området negativt, t.ex. om en känslig art som förekommer i området ställer särskilda krav. Rubriken *Hänsyn* beskriver företeelser som bör undvikas för att inte området ska påverkas negativt. Rubriken *Kompensationsåtgärder* beskriver åtgärder som kan vidtas om hela eller delar av området exploateras, som en kompensation för de naturvärden som förstörs.

Groddjur

För att groddjur ska trivas krävs dels att det finns lämpliga vatten för lek och larvutveckling, dels miljöer rika på insekter och andra småkryp under sommarmånaderna. Dessutom krävs miljöer som är lämpliga för övervintring.

Småvatten för lek och larvutveckling finns inte i själva inventeringsområdet men väl bara ca 50 meter norr om detta. Här finns en mindre, grävd damm som ursprungligen använts som vattendamm för betesdjur. Ytterligare 150 meter norrut finns ännu en damm. Båda dammarna ingår i ett mindre vattensystem som rinner ut i Saltkällefjorden.

En inventering av groddjur gjordes i dammen 3 maj och 24 maj 2014. Vid de tillfällena noterades rom, larver eller fullbildade individer av vanlig groda eller åkergroda (arterna är svårskilda), vanlig padda samt mindre vattensalamander. Däremot kunde man inte finna större vattensalamander eller någon annan art med högre skyddsvärde. För mer information om inventeringen av groddjur, se Adelsköld (2014).

Lämpliga sommarvisten för groddjur finns däremot i inventeringsområdet på Åsen. Avståndet på 50 meter till den närmaste dammen utgör inga större problem för groddjur att förflytta sig. Den blockrika ädellövskogen på Åsens nordvästra sida (område 1 nedan) har många av de strukturer som groddjur tycker om. Den blockrika terrängen erbjuder gott om

skrymslen som ger skydd mot rovdjur och utgör också jaktmark för groddjuren. Här finns också alltid fuktiga miljöer, även under långa perioder med torka. Den västvända branten ger dessutom ett varmt mikroklimat, samtidigt som den erbjuder fuktiga miljöer mellan stenar och block – en värdefull egenskap för ett område.

Den blockrika terrängen erbjuder också vintervisten. Det är förmodligen inte några problem för ett groddjur att leta sig ned till frostfritt djup mellan stenarna.

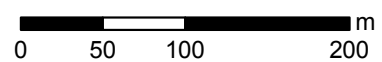
Även 200 och 300 meter sydost om Åsen finns ett par dammar i anslutning till åkermark. Även dessa dammar får antas vara yngelplatser för åtminstone någon art groddjur. Inte heller avståndet 300 m till Åsen är i detta fall något större problem för ett groddjur. Däremot kan inte denna sida av Åsen sägas hysa riktigt lika fina groddjursmiljöer som den blockrika branten med ädellövskog i den nordvästra delen.

Områdeskatalog

Saltkällan inventering 2017

Datum kartproduktion: 2017-10-11

Figur 1. Karta över inventeringsområdet och de naturvärdesobjekt som påträffades.

NATURVÄRDESOBJEKT 1: ÄDELLÖVSKOG HÖGT NATURVÄRDE (2)

Naturvärden

Naturvärdena i den nordvästra delen av Åsen består i ädellövskog där ett fåtal träd har en ålder på ca 100 år eller något mer (ek, lind, ask och asp men även tall). I området finns hålträd av ek och asp, gammal sälj med gnagspår av myskbockens larver, gammal hassel, sydvästvända branter med stenskravel och lodytor, sipperytor, källpåverkad mark, sparsam förekomst av signalarten blåsippa samt en måttlig mängd död ved. Detta tillsammans ger en miljö med förutsättningar för en lång rad organismer som kräver varma men beskuggade ädellövskogsmiljöer.

I området växer det sparsamt upp till cirka 100 år gammal ask och yngre alm, två arter som numera är rödlistade, ask som Starkt hotad (EN) och alm som Akut hotad (CR).

I trakten finns flera värdefulla ädellövmiljöer, bl.a. inom Natura 2000-området Örekilsälven (SE0520163) vilket gör Åsen viktigt i ett landskapsekologiskt perspektiv.

Området omnämns i ädellövskogsinventeringen (Larsson & Finsberg, 1997) och har där klass 3 (bestånd nr 59 och 60).

Figur 2. Naturvärdesobjekt 1. Bilden är tagen nedanför lodytan där det ligger en mängd stora block. Denna ädellövmiljö ger speciella förhållanden: beskuggat men ändå varmt mikroklimat som gynnar en speciell grupp organismer.

Beskrivning

I den nordvästra delen av Åsen växer en ädellövsskog. Marken är mestadels frisk men mindre delar är fuktiga, främst i anslutning till sipperytor och källpåverkad mark, och torra delar finns främst högst upp i branterna. Längs den östra kanten av området finns västvända loddytor och blockrik, brant terräng som beskuggas av träd. Mer exponerade är de höga branterna i den södra delen av området.

Trädskiktet består av ek, asp, tall, gran, björk, ask, alm, lind, lönn, sälg, rönn, klibbal och fågelbär. För ek, ask, lind, björk och tall finns en mindre mängd träd som är ca 100 år gamla eller något mer, övriga trädslag är yngre. I en av de äldre sälgarna finns gnagspår av myskbockens larv, en mindre vanlig skalbaggsart som är hårt knuten till gammal sälg. Enstaka hålträd av asp och ek förekommer i området. Buskskiktet är bitvis tätt och består främst av lövsly men också en, slån, måbär, olvon, hägg, björnbär, hassel, nypon och surtorn (berberis). I fältskiktet växer bl.a. signalarten blåsippa sparsamt. Vitsippa dominerar i fältskiktet och lundgröe och blåbär är två vanligt förekommande arter. Grov död ved av ek och asp förekommer sparsamt medan klen död ved av olika trädslag förekommer rikligt.

I den nordöstra delen begränsas området av en stenmur. Övriga kulturspår är några gamla odlingsrösen samt ett par bronsåldersrösen.

Känslighetsbedömning

Området, med sitt täta trädskikt och sin blockrika terräng, är känsligt för alltför hårdhänt gallring, t.ex. i samband med byggelse av bostäder eller vägar. De organismer som är knutna till ädellövskogar är ofta känsliga mot uttorkning.

Området är också känsligt för avverkning, främst då det gäller vuxna träd. Om området minskar i storlek minskar också områdets roll i de landskapsekologiska sambanden i trakten, t.ex. då det gäller spridning av organismer mellan ädellövskogsområden.

Hänsyn

Undvik intrång i miljön som inte är nödvändiga. Detta kan gälla t.ex. avverkning, körning eller uppställning av material.

Kompensationsåtgärder

Om intrång trots allt är nödvändiga kan en möjlig kompensationsåtgärd vara plantering av ädellövträd i andra delar av Åsen, t.ex. på grönytor/naturområden i det blivande bostadsområdet, eller på mark som inte tas i anspråk av exploatering och som nu är planterad granskog. Plantering bör då koncentreras till arterna ek, lönn och lind tillsammans med blommande buskar och hassel.

PUNKTOBJEKT I NATURVÅRDSOBJEKT 1: FÖREKOMST AV NORSKOXEL

HÖGSTA NATURVÄRDE
(1)

Naturvärden

Det mycket höga naturvärdet består i en förekomst av norskoaxel överst i branten i den södra delen av naturvårdsobjekt 1. Norskoaxel *Sorbus norvegica* är rödlistad (Starkt hotad, EN) och är endemisk för skandinaviska halvön. Arten förekommer bara i södra Norge, i Bohuslän och på en lokal i Dalsland. Norskoaxeln är fridlyst (Thor 1992) och lyder därmed under Artskyddsförordningen.

Beskrivning

Sammanlagt fyra buskar av arten norskoxel påträffades högst upp i branten på den västra sidan av Åsen. Tillsammans med norskoxel växer bl.a. lövsly, en och ljung.

Känslighetsbedömning

Beståndet av norskoxel är möjligen känsligt för avverkning och röjning, t.ex. genom att åstadkomma en fin utsiktsplats för de boende i området. Det är då mycket viktigt att både boende och de som utför röjning får kunskap om var buskarna växer och hur de ser ut. Detta är dock förmodligen knappast aktuellt eftersom buskarna är ganska små och växer i oländig, brant terräng.

Figur 3. Norskoxel. Arten kännetecknas av de äggrunda bladen som har brett killik bas. Liksom den vanliga oxeln är bladen på undersidan filthåriga (Mossberg et al. 1992). Norskoxeln är apomiktisk, d.v.s. den sätter frukt utan könlig förökning (Thor 1992). Från början är norskoxel en korsning mellan oxel och rönn.

Hänsyn

Under och efter exploateringen är ingen särskild hänsyn påkallad, främst för att området inte ska exploateras, men även för att området är mycket brant och knappast möjligt att exploatera. Det är dock viktigt för markägaren att känna till förekomsten, t.ex. om röjningar för att skapa en utsiktsplats skulle bli aktuella.

Kompensationsåtgärder

Eftersom området inte ska exploateras är inga kompensationsåtgärder aktuella.

NATURVÅRDSOBJEKT 2: GROV SÄLG PÅTAGLIGT NATURVÄRDE (3)

Naturvärden

Gamla sälgar är värdefulla för en lång rad organismer. Många vedlevande skalbaggar har sina larvstadier i sälgved, bl.a. den stora, grönmetalliska myskbocken, som det finns spår av i en sälg i naturvärdesobjekt 1. Sälgens blommor är en av de viktigaste näringskällorna för blombesökande insekter på våren, t.ex. vildbin och dagfjärilar.

Beskrivning

Strax väster om den gamla vägen växer en gammal sälg som möjligen har en ålder på bortåt 100 år. Sälgen är tvåstammig och mäter ca 6 dm i stamdiameter.

Känslighetsbedömning

Om trädet sågas ned försvinner en livsmiljö för många vedlevande insekter och en lång rad våraktiva vildbin och dagfjärilar som är beroende av sälgens blommor.

Hänsyn

Undvik närgången körning som kan skada rötter eller grenar och därmed förkorta trädets livslängd.

Kompensationsåtgärder

Sälgar blir sällan riktigt gamla och grova vilket gör detta träd svårt att kompensera, om det skulle sågas ned. Om trädet trots allt måste tas ned skulle en åtgärd vara att spara andra, äldre sälgar på Åsen.

NATURVÄRDESOBJEKT 3: LÖVSKOG PÅTAGLIGT NATURVÄRDE (3)

Naturvärden

Naturvärdet består i förekomst av ädellövträd som kan kopplas till andra, värdefullare ädellövmiljöer i trakten, bl.a. ädellövskogen på den nordvästra delen av Åsen (naturvärdesobjekt 1), samt delar av Natura 2000-området Örekilsälven. Ur denna aspekt har området en viktig landskapsekologisk funktion.

Beskrivning

I den östra delen av Åsen finns en mindre lövskog på frisk mark. Trädskiktet består av ek, asp, oxel och körsbär. En av oxlarna mäter ca 5 dm i stamdiameter medan ekarna mäter mest ca 3 dm. I buskskiktet växer bl.a. skogstry, druvfläder och lövsly. Döda enbuskar visar att området tidigare var mer öppet. I fältskiktet återfinns bl.a. träjon, vitsippa och lundgröe.

Känslighetsbedömning

Området är känsligt för avverkning, främst då det gäller vuxna träd. Om området minskar i storlek minskar också området roll i de landskapsekologiska sambanden i trakten, t.ex. då det gäller spridning av organismer mellan ädellövskogsområden.

Hänsyn

Undvik intrång i miljön som inte är nödvändiga. Detta kan gälla t.ex. avverkning, körning eller uppställning av material.

Kompensationsåtgärder

Om intrång trots allt är nödvändigt kan en möjlig kompensationsåtgärd vara plantering av ädellövträd i andra delar av Åsen, t.ex. på grönytor/naturområden i det blivande bostadsområdet, eller på mark som inte tas i anspråk av exploatering och som nu är planterad granskog.

NATURVÄRDESOBJEKT 4: KLIPPÄNG HÖGT NATURVÄRDE (2)

Naturvärden

Det främsta naturvärdet är förekomst av den rödlistade arten trollsmultron *Drymocallis rupestris* (Sårbar, VU). Arten är knuten till ljusöppna miljöer och är möjligen något kalkgynnad (Bertilsson 2001). I övrigt växer här ett par andra mindre allmänna och ganska krävande arter, t.ex. backglim och blodnäva. Den varma, solexponerade klippängen med några mindre allmänna växtarter ger förutsättningar för ett intressant insektsliv, främst då det gäller gaddsteklar och skalbaggar knutna till torrmarksväxter.

Figur 4. Naturvärdesobjekt 7. Blomprakten är stor i klippängen. Två vanliga arter är blodnäva (i mitten på bilden med flikiga blad) och tjärblomster. Även trollsmultron förekommer här (se bild på framsidan).

Beskrivning

I den sydvästra delen av Åsen finns västvända klippängar som delvis består av vägsgräsmattor i anslutning till gamla E6:an. Klippängarna kantas i den östra delen av ung

lövskog med ett tätt buskskikt av bl.a. slån, björnbär, en och lövsly. Fältskiktet innehåller en rad arter knutna till varma, vegetationsfattiga, grusiga-sandiga marker, t.ex. backglim, blodnäva, gråfibbla, gullris, kungsmymta, mörkt kungsljus och tjärblomster. Dessutom förekommer ett knappt tjugotal exemplar av den sällsynta arten trollsmultron. Svingelgräsfjäril är en av insektsarterna som förekommer på platsen.

Känslighetsbedömning

Området är känsligt för igenväxning vilket hotar att tränga bort många av växtarterna, t.ex. trollsmultron. Området är också känsligt för exploatering, t.ex. om åtgärder behöver vidtas i anslutning till vägen.

Hänsyn

Undvik närgången körning och annat som kan förstöra miljön.

Kompensationsåtgärder

Området ligger utanför det område som ska exploateras. Om området trots allt påverkas skulle en lätt gallring av klippängarna göra miljöerna lite större och därmed utgöra livsrum för fler exemplar av t.ex. trollsmultron.

Referenser

- Adelsköld, T. (2014). *Groddjursinventering, Saltkällan, Åsen, Munkedals kommun*. Calluna AB
- ArtDatabanken (2015). *Rödlistade arter i Sverige 2010*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Bertilsson, A. (2001). *Artfaktablad för trollsmultron – Drymocalis rupestris*. Artdatabanken, SLU, Uppsala. www.artfakta.se
- Larsson, A. & Finsberg, M. (1997). *Ädellövsagogar i Munkedals kommun*. Publikation 1997:9. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.
- Mossberg, B., Stenberg, L. & Ericsson, S. (1992). *Den nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.
- Thor, G. (1992). *Artfaktablad för norskoxel – Sorbus norvegica*. Reviderad senast 2006 (Margareta Edqvist). Artdatabanken, SLU, Uppsala. www.artfakta.se

Calluna AB
Linköpings Slott 582 28 Linköping
www.calluna.se, info@calluna.se
Telefon: 013-12 25 75. Fax: 013-12 65 95